

НАПРЯМ 6. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ТА СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Думнов Олександр Сергійович,

аспірант ОНП «Географія» кафедри соціально-економічної географії і регіонаознавства імені Костянтина Немця факультету геології, географії, рекреації і туризму Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, м. Харків

Сегіда Катерина Юріївна,

доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри соціально-економічної географії і регіонаознавства імені Костянтина Немця Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, м. Харків

РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР ВЕТЕРАНСЬКОЇ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

Процес соціально-економічної реінтеграції ветеранів та ветеранок в Україні є одним із найбільш масштабних та складних викликів для національної системи державного управління та соціальної політики в умовах триваючого повномасштабної війни. Станом на кінець 2024 року ветеранська спільнота становить значну частку працездатного населення, що вимагає трансформації підходів до ринку праці, професійної освіти та стимулювання підприємництва [1]. Економічна самостійність колишніх військовослужбовців є не лише запорукою їхнього індивідуального добробуту, а й критичним чинником макроекономічної стабільності держави та функціонування регіональних ринків праці [6]. Регіональний розріз цієї проблеми демонструє суттєву неоднорідність, зумовлену близькістю до зони бойових дій, станом промислової бази та ефективністю місцевих ініціатив.

Розуміння регіональної специфіки зайнятості неможливе без ґрунтового аналізу демографічного складу ветеранської спільноти. Дані загальнонаціональних опитувань свідчать, що близько 3% дорослого населення України (приблизно 936 000 осіб) ідентифікують себе як ветерани. Серед ветеранів переважають чоловіки (89 %) працездатного віку: 63 % ветеранів перебувають у віковій категорії від 35 до 59 років. Такі показники свідчать про те, що ветерани є основним трудовим ресурсом, який має потенціал стати драйвером економічного відновлення в регіонах [1]. Проте реальний рівень зайнятості серед ветеранів є нижчим за середній показник по країні. Якщо серед цивільного населення рівень працевлаштування складає близько 67%, то серед ветеранів працездатного віку він становить лише 58% [1]. Ветерани удвічі частіше за цивільних знаходяться в активному пошуку роботи (42% проти 18% відповідно), що свідчить про наявність структурних бар'єрів, які заважають ефективному переходу від військової служби до цивільної кар'єри. Аналіз причин незайнятості демонструє, що 30% ветеранів не можуть знайти стабільну роботу через стан здоров'я або невідповідність пропозицій ринку їхнім очікуванням. Майже 60% ветеранів повідомляють, що їхні поточні доходи є недостатніми для забезпечення базових потреб домогосподарства [1]. У регіональному вимірі ці показники загострюються у прифронтових областях, де економічна активність обмежена безпековими ризиками, що змушує ветеранів вдаватися до негативних стратегій виживання, таких як внутрішня міграція або накопичення боргів.

Національна політика зайнятості ветеранів базується на трьох основних стовпах: професійна адаптація, фінансова підтримка підприємництва та створення інклюзивного робочого середовища. Державна служба зайнятості (ДСЗ) виступає ключовим оператором цих програм, використовуючи мережу власних навчальних закладів та ваучерні програми [10]. Важливим компонентом є мережа з 8 діючих центрів професійно-технічної освіти (ЦПТО), що розташовані в Харкові, Дніпрі, Полтаві, Одесі, Сумах, Івано-Франківську, Львові та Рівному. Протягом 2024–2025 років понад 4 тисячі ветеранів та

ветеранок пройшли навчання в цих закладах, що ліцензовані за 98 професіями та мають 467 освітніх програм підвищення кваліфікації [10]. Сучасне оснащення центрів VR-симуляторами та тренажерами дозволяє адаптувати військовий досвід до вимог цивільних спеціальностей, що є критично важливим для швидкої реінтеграції. Окремим інструментом є програма ваучерів на навчання. У 2025 році вартість такого ваучера становить до 30 280 грн (10 прожиткових мінімумів), що дає можливість ветеранам безплатно здобути нову спеціальність або підвищити кваліфікацію за 155 напрямками [3].

Регіональні розбіжності у кількості ветеранських просторів свідчать про різну швидкість адаптації місцевої влади до потреб демобілізованих. Харківська область з її 56 просторами [4] демонструє лідерство у створенні інфраструктури, що є відповіддю на велику кількість мобілізованих мешканців регіону та потребу в децентралізації послуг в умовах постійних обстрілів. Серед ключових напрямів роботи – перенавчання, психологічна допомога, ІТ-курси. У Запоріжжі 14 ветеранських просторів [4], що забезпечують інституційну підтримку, соціологічні дослідження потреб тощо. Окрім того, у Запоріжжі створено Департамент з питань ветеранської політики [7] для безпосереднього залучення ветеранів до управління програмами підтримки. Особливості ветеранської зайнятості визначаються глибокими територіальними диспропорціями між регіонами України. У західних та центральних областях спостерігається концентрація релокованого бізнесу та вища доступність робочих місць, що створює сприятливі умови для професійної реінтеграції через розвинений сервісний сектор та промисловість. Натомість східні та південні (прифронтові) регіони стикаються з дефіцитом вакансій у цивільному секторі через руйнування виробничих потужностей та безпекові ризики, що зумовлює вимушену внутрішню міграцію ветеранів зі сходу на захід у пошуках економічної стабільності, що призводить до вимивання трудового потенціалу з територій, які потребуватимуть найшвидшого відновлення

Створення власної справи розглядається як одна з найперспективніших форм зайнятості для ветеранів, оскільки дозволяє їм самостійно формувати робоче середовище, адаптоване до власних потреб та стану здоров'я. Близько 16% ветеранів висловлюють зацікавленість у державній підтримці для запуску бізнесу [2]. Програма «єРобота» (гранти «Власна справа») стала основним фінансовим інструментом у цьому секторі. У 2024–2025 роках було видано 19,7 тис. мікрогрантів на загальну суму 5,0 млрд грн [11]. Для ветеранської спільноти передбачені розширені можливості: гранти до 250 тис. грн за умови створення одного робочого місця; гранти до 500 тис. грн за умови створення двох робочих місць; гранти до 1 млн грн для ветеранів-ФОПів зі стажем понад 12 місяців при створенні чотирьох робочих місць та власному співфінансуванні 30% [11].

Попри значну кількість державних програм, реальний процес працевлаштування ветеранів стикається з низкою перешкод, які мають як об'єктивний, так і суб'єктивний характер. Опитування компанії Gradus Research виявило, що лише 22% ветеранів працюють на тому ж місці, де й до служби [5]. Причини такої ситуації є комплексними: від релокації підприємств до зміни життєвих пріоритетів та стану здоров'я.

Таблиця 1. Основні бар'єри при працевлаштуванні за версією ветеранів та роботодавців (узагальнено за [5])

Категорія бар'єру	Питома вага / Значущість	Наслідки для ринку праці
Невідповідність зарплати	37.3%	Відтік кадрів у неофіційний сектор
Фізичне здоров'я	36.3%	Потреба в інклюзивних робочих місцях
Психоемоційний стан	25.5%	Необхідність корпоративних програм підтримки
Упередженість роботодавців	23.3%	Соціальна ізоляція ветеранів
Втрата професійних навичок	14.0%	Запит на інтенсивне перенавчання

Дослідження Міністерства у справах ветеранів підкреслює, що упередженість та недовіра з боку роботодавців залишаються серйозними викликами [8]. Роботодавці часто побоюються психологічної нестабільності колишніх військових або не знають правових нюансів найму осіб з інвалідністю внаслідок війни. З іншого боку, існує значний розрив між очікуваннями ветеранів щодо оплати праці та реальною ситуацією в цивільному секторі, що часто зумовлено високими грошовими виплатами під час військової служби.

Ефективність ветеранської політики на місцях часто залежить від взаємозв'язків та спільної роботи місцевої влади, бізнесу та міжнародних донорів. Відсутність якісних послуг з реінтеграції та низький рівень зайнятості ветеранів створюють значні ризики для соціальної згуртованості. Ветерани, які мають статус особи з інвалідністю, повідомляють про критично низькі можливості працевлаштування порівняно з іншими категоріями, що вимагає від держави не просто створення робочих місць, а розбудови інклюзивного ринку праці [2].

Уряд схвалив Концепцію Державної цільової програми «Ветеран. Робота» на 2025–2027 роки, яка має на меті створити цілісну систему підтримки. Основними трендами наступних років стануть цифровізація послуг (подача заявок на гранти та навчання через портал «Дія» стає стандартом, що нівелює бюрократичні бар'єри в регіонах), фокус на ментальному здоров'ї (роботодавці все частіше впроваджують програми психологічної підтримки як частину компенсаційного пакета для ветеранів), регіональна децентралізація (перенесення центрів прийняття рішень та ресурсів на рівень громад, де ветерани отримують послуги безпосередньо за місцем проживання), співпраця з міжнародними донорами (організації на кшталт МОМ (IOM) продовжуватимуть моніторинг потреб ветеранів через регулярні опитування (GPS Rounds), що дозволяє гнучко коригувати державну політику) [9].

Тож, регіональний вимір ветеранської зайнятості в Україні свідчить про перехід від точкових ініціатив до формування системної державної політики. Ключовими чинниками успіху є доступність

професійної освіти через мережу ЦПТО та ваучерну систему, фінансова підтримка мікропідприємництва через гранти «Робота» та активна позиція територіальних громад. Водночас залишаються невирішеними проблеми дискримінації з боку окремих роботодавців, недостатня обізнаність ветеранів про наявні можливості (дві третини не знають про програми навчання) та значні перешкоди для осіб з інвалідністю. Подолання цих викликів потребує не лише фінансових вливань, а й глибокої трансформації корпоративної культури та суспільного сприйняття ветеранів як цінної та продуктивної частини українського народу. Інвестиції у ветеранську зайнятість сьогодні є запорукою стійкості та швидкого відновлення України в майбутньому.

Література

1. Veteran profiles and reintegration challenges in Ukraine. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_UKR_Veteran%20Profiles%20and%20Reintegration%20Challenges%20in%20Ukraine_March_2025.pdf
2. Адаптація до цивільного життя: ключові напрями для посилення реінтеграції ветеранів та ветеранок в Україні. URL: https://euneighbourseast.eu/wpcontent/uploads/2025/08/pub_unukr24_veterans-adapting-to-civilian-life_ukr_2208.pdf
3. Ваучер на навчання: у 2025 році на програму від Служби зайнятості запланували 300 мільйонів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3931815-vaucer-na-navcanna-u-2025-roci-na-programu-vid-sluzbi-zajnatosti-zaplanuvali-300-miljoniv.html>
4. Ветеранська політика в територіальних громадах (листопад-грудень 2025 р.). URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/veteranska-polityka-v-terytorialnykh-hromadakh-lystopad-hruden-2025-r>
6. Вивчення потреб ветеранів на шляху повернення до цивільного життя. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/exploring-needs-veterans-their-way-back-civilian-life-focus-future/>
7. Думнов, О., Сегіда, К. Тенденції ринку праці України під час війни: суспільно-географічний аспект. *Слобожанський вісник. Природничі науки*. 2026. 1. С.114-121 <https://doi.org/10.32782/naturalspu/2026.1.14>

8. Запорізька міська рада: Департаменту ветеранської політики – рік.
URL: <https://zp.gov.ua/news/243074-departamentu-veteranskoj-politiki-rik>
10. Міністерство у справах ветеранів України : Упередженість та недовіра з боку роботодавців – серед основних викликів, з якими зіштовхуються ветерани та ветеранки при працевлаштуванні. URL: <https://mva.gov.ua/presenter/category/86-novini/uperedzhenist-ta-nedovira-z-boku-robotodavtsiv--sered-osnovnih-viklikiv-z-yakimi-zishtovhuutsya-veterani-ta-veteranki-pri-pratsevlashtuvanni>
11. Міністерство у справах ветеранів України: Уряд схвалив Концепцію Державної цільової програми “Ветеран. Робота” на 2025–2027 роки. URL: <https://mva.gov.ua/presenter/category/86-novini/uryad-shvaliv-kontseptsiu-derzhavnoi-tsilovoi-programi-veteran-robota-na-20252027-roki>
12. Понад 4 тис. ветеранів і ветеранок пройшли навчальні програми у 2024-2025 роках у Службі зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/news/singlenews/874>
13. Стартував новий етап подачі заявок на грант “Власна справа” для ветеранів, ветеранок та членів їхніх родин. URL: <https://koda.gov.ua/startuvav-novyj-etap-podachi-zayavok-na-grant-vasna-sprava-dlya-veteraniv-veteranok-ta-chleniv-yihnih-rodyn/>

Маковецька Лариса Олексіївна,

кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Гаврилюк Софія Василівна,

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ’ЯЗКІВ
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**